

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Ралица Светлозарова Костадинова, Нов български университет, професионално направление 3.6 Право (Наказателно право)

За дисертационния труд на **Лидия Лъчезарова Пенева-Стоилова**, докторант на самостоятелна форма на обучение в докторска програма „Наказателно право“ на Нов български университет, на тема **„Престъпления против брака и семейството“**

в процедура за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в научна област: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление **3.6. „Право“**, по научна специалност „Наказателно право“

Със заповед № Заповед 3-РК- 279 от 11.07.2023 г. на Ректора на Нов български университет съм определена за вътрешен член на научното жури за защита на дисертационен труд на Лидия Лъчезарова Пенева-Стоилова. Дисертантът е докторант в свободна форма на обучение в докторска програма „Наказателно право“ на Нов български университет. Зачислен е през есенния семестър на 2017/2018 г. и за научен ръководител е определен проф. д-р Румен Владимиров. Докторантът е отчислен с право на защита през 2019 г. На първото заседание на научното жури съм определена за рецензент.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Дисертацията изследва наказателноправната защита на брака и семейството в България. Тя се съдържа в раздел I на глава IV от Наказателния кодекс, чл. 176-186. Значимостта на темата се определя от липсата на съвременен цялостно изследване по проблемите на престъпленията против брака и семейството. Натрупаната съдебната практика също налага съвременен преглед и анализ, чрез който да се очертаят теоретичните затруднения и проблеми, свързани с правоприлагането.

При определяне на значимостта на дисертационния труд следва да се изтъкне и задълбочения наказателноправен анализ на новите видове престъпления в глава IV, раздел I от НК: склоняване на родител да изостави свое дете или да се съгласи да бъде осиновено, както и склоняване на непълнолетен да даде съгласие за осиновяване (чл. 182а, ал. 1 и 2 НК);

незаконното посредничество във връзка с осиновяване на дете (чл. 182а, ал. 3 НК) и даване на съгласие от майка за продажба на детето си у нас или чужбина (чл. 182б НК) и др.

Не на последно място значимостта на дисертационния труд се определя и от детайлния анализ на сурогатното майчинство и връзката му с наказателното право. Изследването на особеностите на този обществен проблем е позволило на дисертантата да се ориентира правилно в наказателноправния аспект. Това от своя страна поражда и обосноваването на увереност при формулиране и аргументиране на собствената теза.

2. Точно формулирани цели и задачи на дисертацията.

Целите на дисертацията са точно формулирани. Те могат да се синтезират до следното: проучване на правните норми, съдебната практика и становищата в наказателноправната наука по въпросите на престъпленията против брака и семейството. Също и проследяване на тенденциите в чужди законодателства и разработване на предложения за усъвършенстване на наказателноправната защита на брака и семейството.

За тяхното постигане са избрани подходящи задачи: да се проучат публикации; да се направи историческа ретроспекция на правната уредба; да се анализират признаците на съставите на престъпленията срещу брака и семейството; да се проучат и коментират теоретичните източници, както и на актуалната съдебна практика; извършване на сравнителноправен преглед на уредбата на същите престъпления в законодателствата на други държави.

3. Доказателства, че дисертационният труд е разработен самостоятелно

Прочитът на дисертационния труд, а също и анализът на другата научна продукция на докторанта показват способност за разработване на самостоятелни научни изследвания. Това личи, както от цялостния стил на текстовете, така и чрез използвания интердисциплинарен подход и по-конкретно препратките към биологичните науки, които са конкретни и детайлни.

4. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература.

От представеният дисертационен труд личи отлично познаване на относимата наказателноправна литература, нормативна уредба и съдебна практика по темата. Г-жа Пенева-Стоилова познава, както съвременните автори, така и тези от предходни исторически периоди. Това и позволява да проследи престъпленията против брака и семейството в дълбочина чрез историко-правно изследване, както правните норми, така и на публикациите свързани с тях.

Проблемите във връзка с престъпленията против брака и семейството са разгледани аналитично и в дълбочина. Докторантът борави свободно с правната терминология, а работата се чете с лекота.

В дисертацията подробно са изяснени признаците и приложното поле на престъпленията против брака и семейството; там, където е необходимо са посочени недостатъци на съставите на престъпления и са направени предложения за усъвършенстването им. Срещат се и такива, които предлагат декриминализация. Във връзка с изследването на въпросите на криминализация, авторът добросъвестно изяснява съдържанието на понятия, използвани в нормативни актове извън НК, към които бланкетните диспозиции на състави препращат.

5. Коректност при цитирането на представителен брой автори.

Дисертантът добросъвестно е проучил учебната и монографичната литература, както и периодични издания, свързани с темата на дисертацията. Становищата на авторите са цитирани коректно, а там, където е налице научна дискусия, тя е аргументирана.

6. Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването.

Докторантът познава добре наказателноправната теория и през тази призма е направил успешен опит да разработи теоретичен модел на наказателноправна защита на брака и семейството в България. В дисертацията се съдържат достатъчно теоретични обобщения, изводи и идеи, представляващи принос с научен и приложен характер, които обогатяват наказателноправната теория по въпросите на престъпленията против брака и семейството.

7. Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Използвани са множество изследователски методи и научен инструментариум, които позволяват да се очертаят нови теоретични изводи и предложения за промяна на законодателството. Използваните исторически, сравнителноправен, логически, а също и методът на езиковото тълкуване са спомогнали за постигане на поставената цел и задачи. Дисертационният труд отчита предизвикателствата на XXI век и в частност проблемите, които поставя сурогатното майчинство. В тази част трудът е изключително ценен за теорията и практиката.

8. Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни.

Предвид, че основните емпирични данни при провеждане на наказателноправни изследвания се извличат от съдебната практика по наказателни дела, то докторантът е проявил самостоятелност при търсенете, анализирането и коментара на съдебните актове.

Споделям посочените от докторанта приноси моменти в автореферата. На преден план могат да се изведат следните:

- ✓ Дисертацията е първото цялостно и задълбочено изследване на престъпленията против брака и семейството в България, което е съобразено с промените в наказателното и извъннаказателното законодателство през XXI век
- ✓ С приносен характер е задълбочения анализ на обективните и субективни признаци на новите видове престъпления, съдържащи се в чл.182б НК и чл.182а, ал. 3 НК
- ✓ Умело са използвани голям брой методи на научното изследване. Като водещи се очертават историко-правния и сравнително-правния ракурс при анализа на разглежданата тема.
- ✓ Задълбоченото проучване на осъвремененото законодателство извън НК, към което препращат бланкетните диспозиции, също считам като приносно. То дава възможност за точен наказателноправен анализ на съставите.
- ✓ С приносен характер са направените конкретни предложения за усъвършенстване и актуализиране на наказателното законодателство. Така например ясно е очертано предложението терминът многобрачие в чл. 179, ал. 1 НК да бъде заменен с адекватния термин двубрачие (*bigamia*); да се разшири кръгът на наказателноотговорните лица по чл. 182б, ал.1 като се включи и бащата на детето наред с майката и др.

По мое мнение дисертантът самостоятелно е извел приносните моменти в дисертацията.

Представеният автореферат представя точно и коректно дисертационния труд.

Въздействия на дисертационния труд върху външната среда.

Видно от представената в процедурата по защита документация дисертантът има четири публикации по темата на дисертацията. Те са публикувани в издания на Нов български университет (Юридическо списание на НБУ и Годишник на департамент Право) и списание Норма. И трите издания са вписани в Националния референтен списък на НАЦИД.

Пенева-Стоилова, Л. Сурогатното майчинство – предизвикателство към законодателството на Република България. Юридическо списание на НБУ, 2020, XVI. №3, стр.31-47. ISSN (Online): 1314-5797. Статията е посветена на т. нар. Сурогатно (заместващо) майчинство и законодателните подходи към него. Направеният от авторката анализ не е

самоцелен, а служи за основа при изследването на наказателноправни правни въпроси. В неговия фокус е научната дискусия във връзка с чл. 182а, чл.182б и чл.159а, ал. 3 НК и изказано в литературата становище за криминализация на сурогатното майчинство. Във връзка с тази статия докторантката беше номинирана през 2022 г. за „Човек на годината“ от Български хелзински комитет. Този факт не посочен в представената по защита документация. Той ми е известен в качеството ми на главен редактор на списанието, публикувало номиниращата статия и считам, че следва се отбележи като неоспорим факт за качествата на докторанта.

Пенева-Стоилова, Л. Престъпления против брака и семейството преди Наказателния кодекс от 1968 г. Юридическо списание на НБУ XV.1–3, 2019, стр. 44-59. ISSN (Online): 1314-5797. По тази публикация също имам непосредствени впечатления към момента на публикуването. В нея е направен историкоправен анализ на наказателноправната защита на брака преди приемането на действащия НК. Проследени са текстове от действащото законодателство от Освобождението до 1968 г., които имат за обект на правна защита брачните и семейните отношения.

Пенева, Лидия. Актуалните проблеми в наказателното законодателство през изминалата 2017-2018г. В: Годишник на Департамент „Право“ на НБУ за 2018 г., София, 2019 г., стр. 392 – 415. ISSN 1314-8087. Свързана с темата на дисертацията е втората половина на студията, която е озаглавена: „2. Някои нови положения при престъпното неизпълнение на родителско задължение за издръжка“. Направен е задълбочен анализ на състава на престъплението през призмата на усложнената престъпна дейност. В полемичен режим се обсъждат характеристиките на неплащането на издръжка като продължено и/или продължавано престъпление. Изключително полезен е и прегледът на актуалната съдебна практика.

Пенева, Лидия. Постановка на престъпленията против брака и семейството, съгласно уредбата на Strafgesetzbuch – Наказателен кодекс на Германия. Норма, 2017, №9, стр. 58. ISSN 1314-5126. Първата статия на докторанта има сравнителноправна насоченост. В нея се анализира глава XII от НК на Германия, която съдържа престъпленията против гражданското състояние, брака и семейството. Очертани са видовете престъпления и тяхното съдържание, което служи за отправна точка за съпоставка с българското законодателство.

Докторантът е участвал в *Третата годишна докторантска конференция на Нов български университет, организирана от докторантското училище на НБУ*, проведена се на 9 – 11 февруари 2018 г., център „Бачиново“, гр. Благоевград. По време на конференцията е представила научен доклад на тема: „Престъпленията против брака и семейството според българското законодателство. Необходимите промени de lege ferenda“. Второто и участие е

през 2019 г. в Лятното докторантско училище към Докторантски център „Св. Климент Охридски“ в периода 24 – 27.06.2019 г., София като слушател.

Както научните публикации, така и участията на г-жа Пенева-Стоилова в научни форуми показват, че резултатите от нейната изследователска дейност по темата на дисертацията са широко и убедително популяризирани през периода 2017-2020 г.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава).

Г-жа Лидия Пенева-Стоилова е мой студент от магистърска програма „Право“ в Нов български университет. Тя е много отговорен и целеустремен млад човек. Нейните задълбочени познания по наказателно право и ангажирането със значими обществени каузи, са гаранция за бъдещи успешни начинания.

Мнения, препоръки и бележки.

Препоръчвам публикуване на дисертацията. По мое мнение част от предложенията за промяна в законодателството трябва да бъдат редактирани като се оформят правно-технически в конкретни текстове за изменения и допълнение на НК.

Заклучение

В заключение на изложеното по-горе, намирам, че представеният дисертационният труд „Престъпления против брака и семейството“ на Лидия Лъчезарова Пенева-Стоилова отговаря на всички изисквания, посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за приложението му и Наредбата за развитието на академичния състав в НБУ.

С оглед на това категорично давам положителна оценка и убедено предлагам на научното жури да вземе решение за присъждане на Лидия Лъчезарова Пенева-Стоилова на образователната и научна степен „доктор по право“ (Наказателно право).

Дата: 7.09.2023 г.

Подпис: